

الْحَمْدُ لِلَّهِ. الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا. وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْ لَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ. وَمَا تَوْفِيقِي وَلَا اِعْتَصَامِي إِلَّا بِاللَّهِ. عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ. أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَلَا نَظِيرَ لَهُ وَلَا مِثَالَ لَهُ. الَّذِي لَا أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْهِ. كَمَا أَتَنَّى عَلَى نَفْسِهِ. عَزَّ جَارُهُ وَجَلَّ ثَنَاؤُهُ وَلَا يَهْزَمُ جُنْدُهُ وَلَا يَخْلَفُ وَعْدُهُ وَلَا إِلَهَ غَيْرُهُ. وَ نَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَ سَدَنَّا وَ مَوْلَانَا مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ. السَّابِقُ إِلَى الْأَنَامِ نُورُهُ. وَ رَحْمَةُ لِلْعَالَمِينَ طُهْرُهُ. صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَ عَلَى آلِهِ وَ أَوْلَادِهِ وَ أَزْوَاجِهِ وَ أَصْحَابِهِ وَ أَتْبَاعِهِ وَ أَحْفَادِهِ أَجْمَعِينَ. أَمَّا بَعْدُ فَيَا عِبَادَ اللَّهِ؛ إِتَّقُوا اللَّهَ تَعَالَى وَ أَطِيعُوهُ. إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَ الَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ. فَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِي كِتَابِهِ الْكَرِيمِ. أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ. بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾

One of the important qualities of a believer's heart is **wajal**, which means **feeling a deep fear, respect, and awareness of Allah**. This is not the kind of fear that makes a person hopeless. Instead, it comes from knowing Allah's greatness, power, mercy, and authority. Allah describes true believers in the Qur'an: ﴿إِنَّمَا﴾ "The believers are only those whose hearts tremble when Allah is mentioned, whose faith increases when His verses are recited to them, and who put their trust in their Lord." (Al-Anfal 8:2). This verse teaches that real faith should have an effect on the heart. When a believer hears the name of Allah or listens to the Qur'an, the heart should become more awake and more aware of Allah.

One of the strongest ways to keep the heart alive is to remember Allah often and stay connected to the Qur'an. Allah says: ﴿اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ﴾ "Allah has sent down the best message, a Book whose verses are connected and repeated. The skin of those who fear their Lord trembles because of it, then their skin and hearts become soft at the remembrance of Allah." (Az-Zumar 39:23). The Qur'an can first make a person feel serious fear and then bring peace and softness to the heart. If a person can hear Allah's words again and again without feeling anything, that person should ask what is keeping the heart from benefiting from the Qur'an.

A believer must also protect the heart from becoming hard. Sin, carelessness, and staying far from Allah can slowly make the heart less sensitive. For this reason, believers should continue to make **tawbah**, ask Allah for forgiveness, and return to Him whenever they make mistakes.

A soft heart also grows through kindness and mercy toward other people. The Prophet ﷺ said: «إِنْ أَرَدْتَ أَنْ يَلِينَنَّ قَلْبُكَ فَاطْعِمِ الْمِسْكِينَ وَامْسَحْ رَأْسَ الْيَتِيمِ» "If you want your heart to become soft, feed the poor and gently wipe the head of an orphan." This teaches that worship is not only about prayer and remembrance. Helping people in need also changes the heart. Remembering death is another way to wake up the heart. Thinking about death does not mean that a Muslim should stop enjoying life. It means remembering that this life is temporary, that our actions matter, and that we will return to Allah. Allah says: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ﴾ "Surely in this is a reminder for anyone who has a heart or listens carefully with full attention." (Qaf 50:37). A person who wants spiritual growth must therefore keep the heart awake through repentance, remembrance, good deeds, mercy, and thinking about the Hereafter.

Even a heart that is soft today can change tomorrow. The human heart is naturally changeable, and this is why believers should never become too confident about their spiritual condition. They should continue to check their hearts and ask Allah to keep them firm. The Prophet ﷺ gave a powerful example: "The heart is called a heart because it keeps changing. The example of the heart is like a feather caught near a tree, which the wind keeps turning from one side to another." A person may feel very close to Allah one day and become

careless later. Someone may dislike a sin at first but slowly become used to it. A person may enjoy worship today but become distracted by worldly things tomorrow. Because of this, the Prophet ﷺ often prayed: « يَا مُقَلِّبُ الْقُلُوبِ، ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ » “O Turner of the hearts, keep my heart firm upon Your religion.” If even the Prophet ﷺ made this dua, believers should understand how important it is to ask Allah for a **steady heart**. When fear of Allah and love for Him become strong in the heart, a person begins to enjoy worship and feel peace while speaking to Allah.

The effect of a living heart should also be seen in a person’s behavior toward other people. A heart filled with awareness of Allah encourages a person to do good quickly, stay away from evil, control anger, and become someone others can trust. The Prophet ﷺ said: « الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ » “A Muslim is the one from whose tongue and hand other Muslims are safe.” Fear of Allah, therefore, is not only a feeling during prayer. It should control what a person says, how a person uses his or her hands, how a person reacts when angry, and how a person treats others.

One of the clearest results of a healthy believing heart is **mercy**. A person who truly fears Allah should become kinder, gentler, and more understanding toward Allah’s creation. The Prophet ﷺ said: « الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ، ارْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ يَرْحَمْكُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ » “Those who show mercy will be shown mercy by the Most Merciful. Show mercy to those on the earth, and the One above the heavens will show mercy to you.” In this way, **wajal** begins with deep awareness and fear of Allah, but it grows into repentance, worship, trust, good deeds, kindness, mercy, and strong character. The safest heart is not the heart that trusts its own strength, but the heart that keeps turning to Allah, asking Him for guidance, forgiveness, mercy, and the strength to remain firm in faith.

Muhterem Müslümanlar!

Mümin kalbin en belirgin vasıflarından biri, Allah’ın huzurunda taşıdığı **vecel** hâlidir. Vecel, yalnızca korkmak anlamına gelen basit ve tek boyutlu bir duygu değildir; Allah’ın azametini idrak etmekten doğan korku, tâzim, saygı, teslimiyet ve iç ürpertisinin birleştiği **derin bir kalp hâlidir**. Kur’ân-ı Kerîm gerçek müminleri tam da bu vasıfla tanıtır: « إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ » “Müminler ancak o kimselerdir ki **Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir**; kendilerine O’nun ayetleri okunduğunda bu onların imanlarını artırır ve onlar yalnız Rablerine tevekkül ederler.” (el-Enfâl, 8/2). Bu ayet, iman ile kalbin tepkisi arasında doğrudan bir bağ kurar. Çünkü onlar, kendilerine öğüt verildiğinde öğüt alır, uyarıldıklarında gafletlerinden sıyrılır ve Allah’ın huzurundaki konumlarını yeniden idrak ederler. Bu bakımdan vecel, kişiyi karamsarlığa ve ümitsizliğe sürükleyen bir korku değil; aksine kulluğu derinleştiren, kalbi diri tutan, insanı Allah’a yaklaştıran ve rahmet ümidiyle dengelenen bir haşyettir.

Kalbin bu diriliğini sağlayan en önemli sebeplerden biri **Allah’ı çokça zikretmek**, özellikle de **Kur’an’la sürekli temas hâlinde bulunmaktır**. Zikir dile yerleştiğinde yalnızca dilin bir ameli olarak kalmaz; kalbi güzelleştirir, insanın iç dünyasını ıslah eder, nefsi arındırır ve kulun Rabbiyle münâcatını tatlandırır. Zikrin en yüce şekillerinden biri ise Allah’ın kitabını okumak, ayetlerini düşünmek ve vahyin hitabına kendisini açık hâle getirmektir. Kur’an’ın mümin kalpte meydana getirdiği tesir, Zümer sûresinde son derece canlı bir tasvirle anlatılır: “Allah sözün en güzelini, ayetleri birbirine benzeyen ve hakikatleri tekrar tekrar dile getiren bir kitap olarak indirmiştir. **Rablerinden korkanların derileri ondan ürperir; sonra derileri de kalpleri de Allah’ın zikrine karşı yumuşar.**” (ez-Zümer, 39/23). Burada Kur’an’ın insan üzerindeki etkisi hem beden hem

ruh diliyle anlatılır: Önce ürperti, sonra yumuşama; önce haşyet, ardından huzur ve yakınlık gelir. Buradan hareketle insanın kendisine ciddi bir soru yöneltmesi gerekir: **Kalp Kur'an'ın yanında bulunmuyorsa nerede bulunacaktır?** Allah'ın kelâmı okunuyor, ilâhî öğütler işitiliyor, ölüm ve âhiret hatırlatılıyor fakat kalpte hiçbir hareket meydana gelmiyorsa bunun sebebi araştırılmalıdır. Sorun vahyin tesirsizliği değil, **kalbin vahiyden istifadesini engelleyen perdelerin çoğalmasındır**. Bu sebeple insan kalbini meşgul eden, onu öğütten uzaklaştıran ve ilâhî hitaba karşı duyarsızlaştıran şeyleri teşhis etmek zorundadır. Dolayısıyla Kur'an karşısında kalbin hâli, insanın manevî sağlığının en önemli göstergelerinden biridir.

Kalbin vecelini korumak için sürekli tevbe, istiğfar ve Allah'a dönüş hâlinde bulunmak da zorunludur. Günahın üzerinde ısrar eden, hatasını fark ettiği hâlde dönüşü erteleyen ve gafletini hayat tarzına dönüştüren insanın kalbinde zamanla bir **katılık** meydana gelir. Oysa vecel, temizlenmeye çalışan ve Rabbine yeniden yönelen kalpte gelişir.

Kalbin yumuşamasının yollarından biri de iyilik yapmayı alışkanlık hâline getirmek, ihtiyaç sahibine el uzatmak ve merhameti fiile dönüştürmektir. Kalbinin katılığından şikâyet eden bir kimseye Resûlullah'ın verdiği tavsiye bu bakımdan son derece anlamlıdır: «إِنْ أَرَدْتَ أَنْ يَلِينَ قَلْبَكَ فَأَطِعِ الْمُسْكِينَ وَامْسَحْ رَأْسَ الْيَتِيمِ» “Kalbinin yumuşamasını istiyorsan **yoksulu doyur ve yetimin başını okşa**.” Böylece kalp yalnızca tefekkür ve zikirle değil, başkasının acısına temas ederek, infak ederek ve merhamet ederek de arınır. Bunun yanında ölümü çokça hatırlamak kalbi gaflet uykusundan uyandıran en güçlü vesilelerden biridir. Ölüm düşüncesi insanı hayattan koparmak için değil, hayatı hakikatiyle görmesini sağlamak için gereklidir; dünyanın geçiciliğini, amellerin hesabını ve âhiretin yakınlığını kalbe yeniden hatırlatır. Kur'an, «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ» “Şüphesiz bunda kalbi olan veya bütün dikkatini vererek kulak kesilen kimse için bir öğüt vardır.” (Kâf, 50/37) buyururken, öğüdün fayda verebilmesi için diri ve hazır bir kalbin gerekliliğini ortaya koyar.

Bununla birlikte kalbin bir defa yumuşaması, onun artık hiçbir tehlikeyle karşılaşmayacağı anlamına gelmez. Kalp tabiatı gereği değişkendir; zaten Arapçada “kalb” kelimesi de dönme ve değişme mânâsıyla ilişkilidir. Bu sebeple insanın kendi kalbinden **hiçbir zaman bütünüyle emin olmaması, onu sürekli kontrol etmesi, beslemesi ve Allah'tan sebat istemesi** gerekir. Resûlullah'ın bildirdiği şu benzetme, kalbin bu değişkenliğini son derece çarpıcı biçimde anlatır: “Kalbe, çok değişip dönmesi sebebiyle kalp denilmiştir. Kalbin misali, bir ağacın dibine takılmış ve rüzgârın onu bir yüzüne bir öteki yüzüne çevirdiği bir tüy gibidir.” Bu benzetmede insan kalbinin ne kadar hassas ve değişime açık olduğu görülür. **Bugün ibadete yönelmiş olan kalp yarın gaflete kayabilir; bugün haramdan ürperen kalp zamanla günaha alışabilir; bugün imanın zevkini yaşayan kalp, korunmadığı takdirde dünyevî meşguliyetlerin ağırlığı altında hissizleşebilir**. Bu yüzden Allah'ı insanların en iyi tanıyanı olan Hz. Peygamber bile kalbinin sebatı için sürekli dua etmiş ve «يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ، ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ» “Ey kalpleri evirip çeviren Allah'ım! Kalbimi dinin üzere sabit kıl.” buyurmuştur. Allah Resûlü'nün bile bu duaya devam ettiği düşünüldüğünde, diğer insanların kalplerinin sebatı konusunda ne kadar dikkatli olması gerektiği daha iyi anlaşılır.

Kalpte vecel ve haşyet yerleştiğinde bunun meyveleri hem dünyada hem âhirette görülür. Dünyadaki en büyük meyvelerden biri **Allah'la münâcattan lezzet alma** ve O'nunla yakınlık içinde huzur bulmadır. Kur'an, gecelerini kullukla geçirenleri «تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ» “Yanları yataklardan uzaklaşır; Rablerine korku ve ümit içinde dua eder ve kendilerine verdiğimiz rızıktan infak

ederler.” (es-Secde, 32/16) buyrularak korku, ümit, gece ibadeti ve infak aynı kalp bütünlüğünün parçaları hâline getirilir.

Vecel sahibi kalbin son büyük meyvesi, insanı yalnız bireysel ibadete değil, hayırda sürat göstermeye, kötülükten uzak durmaya, insanlara güven vermeye ve merhametli bir hayat sürmeye sevk etmesidir. Kalpteki vecel ne kadar kuvvetliyse insanın fitnelere, şehvetlere ve kötülüğe karşı direnci de o ölçüde artar; Allah ona imanı sevdirebilir ve onu kalbinde güzelleştirir. Resûlullah’ın «الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ» “Müslüman, Müslümanların dilinden ve elinden emin olduğu kimsedir.” sözü, kalpteki Allah korkusunun toplumsal ahlâka dönüşmesini anlatır. Allah korkusu yalnız ibadet anında hissedilen bir duygu değil, insanın öfkesini, elini, dilini ve başkalarına karşı davranışını sınırlayan ahlâkî bir kuvvettir. Bu kalbin en belirgin toplumsal sonucu ise **merhamettir; Allah’a karşı haşyet duyan insan, yaratılmışlara karşı daha yumuşak, anlayışlı ve şefkatli hâle gelir**, başkalarının kabalığine dahi nezaketle mukabele etmeye çalışır. Resûlullah’ın «الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ، ارْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ يَرْحَمْكُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ» “Merhamet edenlere Rahmân merhamet eder. Yeryüzündekilere merhamet edin ki gökte olan size merhamet etsin.” hadisi bu hakikati özetler.

Böylece **vecel**, Allah korkusuyla başlayan fakat merhamet, ihsan, güven, tevbe, ibadet, ilim ve güzel ahlâkla genişleyen bütüncül bir iman hâline dönüşür. Kalbin korunması, sebatı ve nihai kurtuluşu da ancak Allah’ın rahmetiyle mümkündür; bu sebeple kul O’ndan cenneti ve ona yaklaştıran söz ve amelleri ister, cehennemden ve ona yaklaştıran söz ve davranışlardan O’na sığınır; bildiği ve bilmediği bütün hayırları talep eder, bildiği ve bilmediği bütün şerlerden korunmayı diler; Allah’ın affını, hidayetini, yardımını, nimetinin devamını, afiyetinin korunmasını, rahmetini, bereketini ve rızkını ister ve nihayet kendi nefesine bir göz açıp kapayıncaya kadar dahi terk edilmemeyi niyaz eder. Çünkü kalbin gerçek emniyeti, insanın kendi kuvvetine güvenmesinde değil; kalpleri evirip çeviren Allah’a bağlanmasında ve O’nun huzurunda daima diri, ürperen, ümit eden ve merhametle dolan bir kalp taşımaya gayret etmesindedir.

أَلَا إِنَّ أَحْسَنَ الْكَلَامِ وَ أَبْلَغَ النِّطَامِ. كَلَامُ اللَّهِ الْمَلِكِ الْعَزِيزِ الْعَلَامِ. كَمَا قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى فِي الْكَلَامِ. وَ إِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ. وَ أَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ. أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ. بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ...
الْحَمْدُ لِلَّهِ. الْحَمْدُ لِلَّهِ. الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدَ الْكَامِلِينَ كَمَا أَمَرَ. نَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ نَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ النَّبِيُّ الْمُعْتَبَرُ. تَعْظِيمًا لِنَبِيِّهِ وَ تَكْرِيمًا لِفَخَامَةِ شَانِ شَرَفِ صَفِيهِ. فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ قَائِلٍ مُخْبِرًا وَ أَمْرًا: {إِنَّ اللَّهَ وَ مَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ}. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَ سَلِّمُوا تَسْلِيمًا. لَبَّيْكَ ... اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى ...